

Dancs Szabolcs

Az Európai Unió Bírósága előtt a könyvtárügy jövője?*

Jelen pillanatban két olyan ügy is van a luxembourgi székhelyű Európai Unió Bírósága (EUB) előtt, amelynek kimenetele jelentősen befolyásolhatja az európai könyvtárügy jövőjét.

A C-174/15. sz. ügy

A hollandiai nyilvános könyvtárakat tömörítő szövetség (Vereniging Openbare Bibliotheken, VOB) keresetet nyújtott be a nyilvános haszonkölcsönzés után járó jogdíjak felosztásáért felelős szervezet, a Stichting Leenrecht ellen. A cél végső soron annak kiderítése volt, hogy a bérleti jogról és a haszonkölcsönzési jogról szóló (2006/115/EK) irányelv mennyiben vonatkoztatható az e-könyvek kölcsönzésére. A holland bíróság az Európai Bírósághoz utalta az ügyet (C-174/15. sz. ügy)¹, amelynek részletesebb ismertetését megtaláljuk az Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala (SZTNH) oldaláról letölthető *Összefoglaló az Európai Unió Bírósága szellemi tulajdont érintő ügyekben hozott ítéleteiről: 2015/II. negyedév* című dokumentumban². Ez alapján az előzetes döntéshozatali ügy tárgya: „a 2006/115/EK irányelv haszonkölcsönzés fogalma magában foglalja-e a nyilvánosság számára nyitva álló intézmények által végzett nem kereskedelmi célú, határozott idejű digitális haszonkölcsönzést is”. Ahogy az anyag fogalmaz: „a jogvita eldöntése szempontjából döntő jelentősége van annak, hogy az e-kölcsönzés a 2006/115/EK irányelv 1. cikkének (1) bekezdése, 2. cikke (1) bekezdésének b) pontja és 6. cikke értelmében vett »haszonkölcsönzésnek« minősül-e”.

Az eddigi jogértelmezések alapvetően abból indultak ki, hogy az elektronikus könyvek nem vehetők egy kalap alá a nyomtatottakkal, így az egyes e-kölcsönzési kezdeményezések³ is olyan modellekben gondolkodtak, amelyek a szerzőktől, illetve – inkább – kiadóktól származó engedélyeken, avagy a felhasználói jogok gyakorlójával kötött licenc-megállapodásokon alapultak. Az ilyen modellek nem csupán bonyolult eljárásokat, illetve az azok

---

* Szeretném megköszönni Munkácsi Péternek, a nemzetközi szerzői jog kiváló szakértőjének a cikkemmel kapcsolatban tett értékes, építő jellegű észrevételeit.

mögött húzódo összetett infrastruktúra meglétét igénylik, hanem egyszersmind kérdéseket vetnek fel a szerzői jogok hatékony érvényesülését illetően. Míg a nyomtatott művek esetén lehetőség van arra, hogy a szerzők a könyvtári kölcsönzések fejében díjazásban részesüljenek (lásd: Sztj. 23/A. §), addig sokak – így például az ügyben megszólított szerzői szervezetek, a Lira és Pictoright – szerint a licenctalapú e-kölcsönzési rendszerek inkább a kiadók vagy e-könyv-forgalmazók anyagi érdekeit szolgálják. Mindezek fényében különös fordulatként élhették meg az érintettek, hogy az EUB főtanácsnoka, Maciej Szpunar az említett ügy kapcsán megfogalmazott véleményében⁴ a 2006/115/EK⁵ irányelvben foglaltak dinamikus (vagy evolutív) értelmezése mellett érvel. Álláspontja szerint az eredeti, 92/100/EGK irányelv⁶ megalkotása idején az e-kölcsönzési technológia gyerekcipőben járt, ezért nem számolt a dokumentum ezzel a könyvtári szolgáltatási lehetőséggel.

A dinamikus értelmezés azt jelenti, hogy figyelembe vesszük a technika fejlődését, főleg olyan területen, mint a szerzői jog, amely igencsak ki van téve a változó technológia hatásainak. A főtanácsnok szerint tehát az olyan értelmezés, amely szerint a kölcsönzés fogalmában az e-kölcsönzés is benne foglaltatik, nincs ellentmondásban sem az irányelv céljával, sem annak szövegével. Úgy véli továbbá, hogy ez a megközelítés jelent megoldást arra is, hogy a szerzői jog betöltse hivatását, vagyis a szerzők – a kiadóikkal kötött szerződésektől függetlenül – méltányos díjban részesüljenek az egyes kölcsönzések után. A jogszabályi kivétel megfogalmazásakor ugyanakkor a jogalkotóknak ki kell térniük arra is, hogy az e-könyvek kölcsönzéséhez a szerző előzetes hozzájárulása szükséges, illetve a könyvtár csak jogtisztta forrásból származó e-könyvet kölcsönözteshet. A vélemény fontos következtetése, hogy a digitális korban a könyvtáraknak továbbra is el kell látniuk feladataikat a kultúra megőrzése és hozzáférhetővé tétele terén.

Kérdés, hogy az EUB a döntése meghozásakor mennyire teszi magáévá a véleményben foglaltakat. Mindenesetre ha Szpunar érvelését követve hasonló konklúzióra jutnak, a könyvtári szolgáltatásokat -- egyben a piacot is -- érintő jelentős változások elé nézünk. (Ugyancsak jelentős piaci változásokat eredményezhet az EUB előtt folyamatban lévő C-390/15 RPO lengyel eset⁷, amely az e-könyvek és az ÁFA kérdését érinti.)

A C-301/15. sz. ügy

Míg az előző ügy kimenetele a könyvtári e-kölcsönzésre lehet hatással, addig utóbbié a kereskedelmi forgalomból kikerült (out-of-commerce, OOC) művek speciális közös jogkezelését érinti.

Mindenekelőtt elmondható, hogy a jelenlegi, az egyenkénti engedélyezési eljárásokat vagy az épületen belüli, dedikált terminálokon történő olvasást támogató szűk törvényi keretek messze nem elégségesek a korszerű könyvtári feladatok betöltéséhez. Az e-könyvek könyvtári épületen kívüli (online) elérhetővé tételéhez, szolgáltatásához szükséges engedélyek egyenkénti beszerzése mindenekelőtt az OOC művek esetében tűnik lehetetlen vállalkozásnak. Ezt felismerve, 2015 nyarán az Igazságügyi Minisztériummal egyetértésben az Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala a 2014/26/EU irányelv⁸ átültetésére⁹ vonatkozó részletes koncepciójában javaslatot tett a kereskedelmi forgalomban nem kapható művek speciális közös jogkezelésére.¹⁰ Az Európai Bizottság 2015 decemberében kiadott, *Modern, európaiabb szerzői jogi keretrendszer felé* című közleményében ugyancsak jelezte, hogy 2016 tavaszán jogi javaslat elfogadását fogja latolgatni annak érdekében, hogy „a kereskedelmi forgalomból kikerült művek digitalizálását egyszerűsítsék, illetve lehetővé tegyék a művek

elérését az EU területén”^{11, 12} Szlovákiában törvény¹³ tér ki az OOC művek jogkezelésére, a Cseh Köztársaságban egyelőre jogszabály-tervezet¹⁴ született a tárgyban. Mindkét dokumentum – hasonlóan az OSZK elképzeléséhez¹⁵ – az adott nemzeti könyvtárat bízza meg egy OOC-nyilvántartás létrehozásával. A szlovák törvényi rendelkezés szövege (saját magyarázatban) a következő:

„Kereskedelmi forgalomban nem kapható művek

(1) Kereskedelmi forgalomban nem kapható műveknek tekintjük azokat az írásos formában megjelent, kiadásra került irodalmi műveket, főként könyveket, folyóiratokat és hírlapokat, amelyek

- a) példányai nem szerezhetőek meg a tulajdonjog adásvétel útján/díjazás fejében történő átruházásával; ez nem vonatkozik olyan használt eszközökre/dolgokra megvásárlására, amelyeket
- b) könyvtárakban, 1c) levéltárakban 1d) vagy múzeumokban 1e) őriznek, és
- c) amelyek a kereskedelmi forgalomban nem kapható művek nyilvánosan elérhető, a Szlovák Nemzeti Könyvtár által vezetett listáján (továbbiakban: lista) szerepelnek.

(2) Az 1. szakasz rendelkezése azokra a fotográfiai és képzőművészeti alkotásokra ugyancsak vonatkozik, amelyek részét képezik az 1. által meghatározott műnek, vagy annak tartozékai.

(3) Mind természetes, mind jogi személy javasolhatja egy műnek az 1. szakasz szerinti listára történő felvételét. A Szlovák Nemzeti Könyvtár indokolatlan haladék nélkül megjeleníti a listára történő felvételre tett javaslatot a weboldalán.

(4) A Szlovák Nemzeti Könyvtár az 1. szakasz értelmében a listára veszi a művet, amennyiben a listára történő felvételre tett javaslat megtételét követő három hónapon belül

- a) meglátása szerint a mű példányai nem voltak megszerezhetőek a tulajdonjog adásvétel útján történő átruházásával, miután a normál körülmények között megkövetelhető egyszerű erőfeszítéseket tettek ennek vizsgálatára, valamint
- b) a szerző nem kifogásolta írásos formában művének a listára történő felkerülését.

(5) A szerző jogosult írásban a minisztérium által meghatározott jogi személytől kérvényezni a kereskedelmi forgalomban nem kapható művének a listáról való eltávolítását. A Szlovák Nemzeti Könyvtár egyszerű időn belül eltávolítja a kereskedelmi forgalomban nem kapható művet a listáról a szerző előzőekben említett írásos kérvényének vagy a közös jogkezelő szervezet által kiadott, a szerzőnek a 6. szakasz értelmében a közös jogkezelésből való kizárásáról szóló értesítés kézhezvételét követően.

(6) Amennyiben a szerző nem zárja ki kimondottan jogainak közös jogkezelés útján való kezelését, a felhasználónak jogában áll a kereskedelmi forgalomban nem kapható művet felhasználni példányok elkészítésére, a nyilvánosság számára való hozzáférésre, adásvétel vagy a tulajdonjog átruházásának egyéb formájában megnyilvánuló terjesztésre az illetékes közös jogkezelő szervezettel kötött megállapodás alapján. A szervezetnek az 1. szakasz által meghatározott művek szerzőinek jelentős részét kell képviselnie. A szervezettel való megállapodás akkor is érvényes, ha az nem képviseli az adott kereskedelmi forgalomban nem kapható mű szerzőjét.”

Ami megtorpanásra készítette az uniós jogalkotást¹⁶, az a Marc Soulier és Sara Doko által benyújtott, a vonatkozó francia törvény¹⁷ jogszerűségét megkérdőjelező kereslet. A francia jogszabály még 2012-ben jelent meg, részletes ismertetésébe itt nem bocsátkozhatunk, megtettük ezt máshol¹⁸. Most a legegyszerűbben úgy foglalhatjuk össze a kérdést, hogy a felperesek szerint a törvény nincs összhangban sem a Berni Egyezményvel¹⁹, sem az InfoSoc irányelvben²⁰ foglaltakkal, amennyiben sérti a szerző kizárólagos jogát a műve

többszörözésének engedélyezésére, amikor is egy közös jogkezelőt iktat be az engedélyezési folyamatba. Ráadásul a törvényben megfogalmazott kivétel nem található meg az irányelvben felsorolt lehetséges szerzői jogi kivételek és korlátozások (l. 5. cikk) között, és egyébiránt sem felel meg annak az elvárásnak, amely szerint a kivételek és korlátozások *„kizárólag olyan különös esetekben alkalmazhatók, amelyek nem sérelmesek a mű vagy más, védelem alatt álló teljesítmény rendes felhasználására, és indokolatlanul nem károsítják a jogosult jogos érdekeit”* (5. cikk. (5) bekezdés).

Az Európai Bizottság nyilvánvalóan az eljövendő döntés fényében fogja mérlegelni, mik a lehetőségei az OOC művek (tömeges) digitalizálásának egyszerűbbé tételére, a szélesebb körű hozzáférés elősegítésére. Mindenesetre az már látható, hogy a francia modell a jelenlegi formájában nagy valószínűség szerint nem ültethető át, legalábbis ez olvasható ki az ügyben kiadott, Melchior Wathelet által jegyzett főtanácsnoki indítványból.²¹ A magunk részéről ugyanakkor a jelen keretek közt nemigen látunk egyéb járható utat, mint e művek speciális közös jogkezelésbe helyezését.

Az elektronikus könyvtári szolgáltatások modellje a remélt kedvező döntések tükrében

Ha az első ügyben a könyvtárakra nézve kedvező döntés születik, akkor az elektronikus megjelenő kurrens kiadványok kölcsönzése az évente megújítandó licencek vásárlása helyett a nyomtatottakéhoz hasonló elven működhet majd. A megvásárolt elektronikus kiadványok haszonkölcsönzései után járó jogdíjak kifizetése egy közös jogkezelő szervezeten keresztül történhet, éspedig az e-kölcsönzési rendszereket működtető könyvtárak által szolgáltatott statisztikák alapján. Nem őrlődnek fel erőforrásaink, miközben igyekszünk eligazodni az e-könyv-szolgáltatók és az általuk kínált licenckonstrukciók labirintusában. A szerteágazó, bonyolult, sokszereplős engedélyezési folyamat tehát egykapussá válhat, csökkenhet a piactól való függés. Hasonló áll a nem digitálisan született dokumentumok könyvtári szolgáltatására: a mai jogi keretek mellett egy soklépcsős, idő- és energiaigényes jogtisztázási folyamat végén juthatunk el a szerzői jogosulthoz, akivel azután szerződést kell kötnünk, ha művét online szeretnénk szolgáltatni, illetve – egyáltalán – online szolgáltatás céljából többszörözni. Nem kétséges, hogy a dokumentumörökség teljes körű digitalizálását és hozzáférhetővé tételét célzó országos projektek esetén²¹ egy ilyen feladat elvégzése a lehetetlennel határos. Ha a C-301/15. sz. ügy a könyvtáros szakma számára kedvezően dől el, a könyvtári gyűjteményekben fellelhető OOC művek digitalizálása és a szélesebb olvasóközönség számára való elérhetővé tétele olyan modellben valósulhat meg, amelyben a könyvtáraknak – a szlovák jogszabályi mintát idézve – *„jogában áll a kereskedelmi forgalomban nem kapható művet felhasználni példányok elkészítésére, a nyilvánosság számára való hozzáférésre, adásvétel vagy a tulajdonjog átruházásnak egyéb formájában megnyilvánuló terjesztésre az illetékes közös jogkezelő szervezettel kötött megállapodás alapján”*.

Az elektronikus könyvtári szolgáltatások remélt változásai

Az elektronikus könyvtári szolgáltatások ...	... a remélt kedvező döntések előtt	... a remélt kedvező döntések után
--	-------------------------------------	------------------------------------

kurrens, elektronikusan megjelenő (born digital) kiadványok e-kölcsönzése	licenc-megállapodások (gyakran évente megújítandók), szolgáltatóként/kiadványként eltérő licenckonstrukciók, sok partner (főként terjesztők, kiadók), erős piaci függés	megállapodás a közös jogkezelővel, egy partner (közös jogkezelő), mérsékelt piaci függés
kereskedelmi forgalomból kikerült művek digitalizálása (többszörözése) és online szolgáltatása (nyilvánosság-hoz való közvetítése)	bonyolult jogtisztázási (jogosultkutató) folyamat, egyenkénti megállapodások (a többszörözésre és nyilvánossághoz való közvetítésre)	egyszerűsödő (a jogosultak aktivitására – ld. az OOC nyilvántartásból való törlésre vonatkozó kérelem – építő) jogtisztázás, megállapodás a közös jogkezelővel

Jóllehet, a remélt jogszabályi változások a kurrens e-kiadványok kölcsönzése terén az erős piaci függés mérséklődését vonhatják maguk után, nem szabad elfeledkezni arról, hogy mindannyian abban vagyunk érdekeltek, hogy egy piaci értelemben is stabil, széles körű érdekeltségen nyugvó, működőképes modellt állítsunk fel. Voltaképp ezt az alapelvet fektetik le az olyan uniós dokumentumok, mint az árva művek egyes megengedett felhasználási módjairól szóló (2012/28/EU) irányelv²³ vagy a kereskedelmi forgalomból kivont könyvek újbóli elérhetővé tétele érdekében létrejött egyetértési megállapodás.²⁴

JEGYZETEK

1. <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=164990&pageIndex=0&doclang=HU&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=752205>
2. Összefoglaló az Európai Unió Bírósága szellemi tulajdont érintő ügyekben hozott ítéleteiről: 2015/II. negyedév, 13-14. p. – <http://www.hipo.gov.hu/sites/default/files/files/professional/cjeuosszefoglalo201502.pdf>
3. Ilyen például a francia Prêt numérique en bibliothèque (PNB) – https://dilicom-prod.centprod.com/documents/307-PNB_Presentation_V0201.pdf
4. <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=180332&pageIndex=0&doclang=HU&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=184319>
5. Az Európai Parlament és a Tanács 2006/115/EK irányelve (2006. december 12.) a bérleti jogról és a haszonkölcsönzési jogról, valamint a szellemi tulajdon területén a szerzői joggal szomszédos bizonyos jogokról (kodifikált változat) – <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32006L0115:HU:HTML>
6. A 2006/115/EK irányelv ennek kodifikált változata.
7. <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=170048&pageIndex=0&doclang=HU&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1366983>
8. Az Európai Parlament és a Tanács 2014/26/EU irányelve (2014. február 26.) a szerzői és szomszédos jogokra vonatkozó közös jogkezelésről és a zeneművek belső piacon történő online felhasználásának több területre kiterjedő hatályú engedélyezéséről – <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:32014L0026>
9. 2016. évi XCIII. törvény a szerzői jogok és a szerzői joghoz kapcsolódó jogok közös kezeléséről – http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1600093.TV&timeshift=ffffff4&xtreferer=00000001.TXT
10. Részletes koncepció a szerzői és szomszédos jogokra vonatkozó közös jogkezelésről és a zeneművek belső piacon történő online felhasználásának több területre kiterjedő hatályú enge-

- délezéséről szóló 2014/26/EU irányelv átültetéséhez megalkotandó magyar jogi szabályozás főbb tartalmi kérdéseivel kapcsolatban 31-36. p. – https://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/20150710_kjk_ire_reszletes_atultetesi_koncepcio_konzultaciora_0.pdf
11. Towards a modern, more European copyright framework, 6. p. – http://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?action=display&doc_id=12526
  12. Az Európai Unióban jelenleg alapvetően két modell létezik a kereskedelmi forgalomban nem kapható művek felhasználására: a francia és a német. Ezeket a 10. sz. jegyzetben hivatkozott részletes koncepció bővebben ismerteti (32-33. p.).
  13. 283 Zákonn z 12. septembra 2014, § 12c – <http://www.noveaspi.sk/products/law/Text/1/82751/1/2>
  14. Ismerteti: Matušík, Zdeněk: Digital Libraries in the Czech Republic: Copyright Framework Development = Digitální knihovny v České republice: vývoj autorskoprávního rámce. In: Libraries V4 in the Decoy of Digital Age : proceedings of the 6th Colloquium of library and information experts of the V4+ countries held from 31st May - 1st June 2016 in Brno = Knihovny zemí V4 v nástrahách digitálního věku : sborník příspěvků ze 6. kolokvia knihovnicko-informačních expertů zemí V4+ konaného 31. května - 1. června 2016 v Brně. Brno, The Moravian Library, 2016. 253-284. p.
  15. Dancs Szabolcs: A jogvédett művek közös jogkezelésének, digitalizálásának és legális szolgáltatásának aktuális kérdései, Könyvtári Figyelő, 61(4). 2015. 4. sz. 482-488. p.
  16. Megjegyzendő, hogy bár *Az árva művek egyes megengedett felhasználási módjairól szóló 2012/28/EU irányelv* nem határozza meg az OOC művek felhasználását, preambulumban kitér rá (4): „Ez az irányelv nem érinti a tagállamokban kialakítás alatt álló azon konkrét megoldásokat, amelyek célja, hogy olyan tömeges digitalizálási kérdésekkel foglalkozzanak, mint például az ún. »kereskedelmi forgalomba nem kerülő« művek. Az ilyen megoldások figyelembe veszik a különböző típusú tartalmak és a különböző felhasználók sajátosságait, és a releváns érdekelt felek közötti megegyezésre építenek.” – <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:32012L0028&from=HU>
  17. LOI n° 2012-287 du 1er mars 2012 relative à l'exploitation numérique des livres indisponibles du XXe siècle – <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do;jsessionid=?cidTexte=JORFT-EXT000025422700&dateTexte=&oldAction=rechJO&categorieLien=id>
  18. Dancs Szabolcs: „A digitális felvilágosodás felé”: az ARROW program és az OSZK – digitalizálás, szerzői jog, innovatív megoldások, Könyvtári Figyelő, 59(3). 2013. 3. sz. 465-484. p. – <http://ki.oszk.hu/kf/2013/09/a-digitalis-felvilagosodas-fele-az-arrow-program-es-az-oszk-%E2%80%93-digitalizalas-szerzoi-jog-innovativ-megoldasok/> (Megtek.: 2016. július 13.)
  19. 1975. évi 4. törvényerejű rendelet az irodalmi és a művészeti művek védelméről szóló 1886. szeptember 9-i Berni Egyezmény Párizsban, az 1971. évi július hó 24. napján felülvizsgált szövegének kihirdetéséről – http://www.complex.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=97500004. TVR
  20. Az Európai Parlament és a Tanács 2001/29/EK irányelve (2001. május 22.) az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról – <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32001L0029:HU:HTML>
  21. <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=181445&mode=req&pageIndex=1&dir=&occ=first&part=1&text=&doclang=HU&cid=274972>
  22. Lásd. Az UNESCO „Recommendation concerning the preservation of, and access to, documentary heritage including in digital form” című ajánlását – http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=49358&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
  23. Lásd: 16. jegyzet!
  24. Memorandum of Understanding: Key Principles on the Digitisation and Making Available of Out-of-Commerce Works – http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/copyright-info/20110920-mou_en.pdf (Megtek.: 2016. augusztus 23)